

طهارت

امام خمینی (ره) فرمود: نماز معجونی الهی است که سعادت فرد و جامعه را در دنیا و آخرت تضمین می‌کند؛ نماز، کارخانه انسان‌سازی است.^۱ هدف درس‌های پیش‌رو این است که از وضو تا تعقیبات نماز را بررسی کنیم. اولین پله نماز «طهارت» است. در فقه اسلام، به وضو، غسل و تیمم، طهارت گفته می‌شود. چون می‌خواهیم به دیدار پروردگاران برویم، بدن، لباس، مکان، فکر، روح و دلمان باید طاهر و پاکیزه باشد.

اهمیت وضو و فلسفه آن

پیامبر گرامی اسلام (صلی الله و علیه و آله) فرمودند: کلید بهشت، نماز و کلید نماز، وضو است.^۲ گاهی درباره وضو کم‌کاری می‌کنیم. در آموزش‌های نماز در بخش وضو باید تأمل بیشتری داشته باشیم. ایستگاه وضو، ایستگاه مهمی است. باید فکر کنیم: فلسفه وضو چیست؟ چه وضویی از ما خواسته‌اند؟ چه آدابی در وضو به کار رفته است؟ ما در مدارس نباید به شستن دست و صورت اکتفا کنیم، بلکه باید به گونه‌ای درباره وضو سخن بگوییم تا فکرها درگیر شود.

سخن امام حسن (علیه السلام) درباره وضو

از امام حسن مجتبی (علیه السلام) پرسیدند: چرا ما نمی‌توانیم در نماز حضور قلب داشته باشیم؟ ایشان فرمودند: این مسئله به وضو برمی‌گردد؛ با آرامش از ایستگاه وضو به سمت نماز بیایید، آب را اسراف نکنید و توجه کنید که می‌خواهید چه کاری انجام می‌دهید؟ به دیدن چه کسی می‌خواهید بروید؟ با چه کسی می‌خواهید ملاقات کنید؟ از امام باقر (علیه السلام) روایت شده: «لا صلاة الا بطهور»؛^۳ نماز بدون طهارت وجود ندارد.

فلسفه وضو از دیدگاه امام رضا (علیه السلام)

امام رضا (علیه السلام) درباره فلسفه وضو فرمودند: «لأنَّ يَكُونُ الْعَبْدُ طَاهِرًا»؛ علت این که نمازگزار باید وضو داشته باشد این است که بنده باید پاکیزه باشد. «إِذَا قَامَ بَيْنَ يَدَيِ الْجَبَّارِ عِنْدَ مَنَاجَاتِهِ»؛ وقتی می‌خواهد در پیشگاه خدا مناجات کند، باید طاهر و پاکیزه باشد. «تَقِيًّا مِنَ الْأَذْنَابِ وَ النَّجَاسَةِ»؛ از آلودگی‌ها، پلیدی‌ها و نجاسات باید پاک باشد. «مَعَ مَا فِيهِ مِنْ ذَهَابِ الْكَسَلِ وَ طَرْدِ النَّعَاسِ»؛ یک علت دیگر وضو این است که تماس آب - به‌خصوص اگر خنک باشد - با پوست صورت، دل‌مردگی، افسردگی، کسالت و خواب‌آلودگی را از بین می‌برد و به جایش شادابی و نشاط می‌آورد. «وَتَزْكِيَةَ الْفُؤَادِ لِلْقِيَامِ بَيْنَ يَدَيِ الْجَبَّارِ»؛^۴ وضو، دل را نیز پاکیزه و آماده می‌کند؛ بنابراین وضو، هم ظاهر و هم باطن انسان را برای دیدار با پروردگار آماده می‌کند. همچنین روایات بسیاری به ما توصیه کردند که: در همه حال وضو داشته باشید؛ حتی هنگامی که می‌خواهید بخوابید و یا غذا بخورید.

۱. صحیفه نور، ج ۱۲، ص ۳۲۲

۲. نهج الفصاحه، ص ۴۸۵.

۳. المحاسن، ج ۱، ص ۸۵.

۴. عیون اخبار الرضاه، ج ۲، ص ۱۰۴.

ناراحتی شیطان از وضو گرفتن

در روایات آمده: که روزی پیامبر اکرم (صلی الله و علیه و آله) شیطان را که بسیار عصبانی بود، در خیابان دید. از او پرسید: چه شده؟ گفت: عصبانی هستم. پیامبر (صلی الله و علیه و آله) پرسید: از چه کسی؟ گفت: از شانزده گروه عصبانی هستیم؛ اولین گروه خود شما هستید ... و کسانی که دوست دارند همیشه با وضو باشند. از این روایت به دست می‌آید که شیطان، طرفدار آلودگی، گناه و پلیدی است، و کسی که وضو می‌گیرد، احساسی به او دست می‌دهد که میل ندارد به سمت آلودگی گرایش پیدا کند.

هنگام خواب با وضو باشید

با وضو بخوابیم، چرا که در خواب هم، یا از سوی شیطان‌ها و یا از سوی فرشته‌ها پیام ارسال می‌شود؛ مانند کسی که از خواب بیدار می‌شود و موبایلش را نگاه می‌کند که هفت یا هشت پیامک برای او رسیده است. اگر می‌خواهیم خواب خوب و آرامی داشته باشیم و شیطان‌ها با ما تماس نگیرند، باید با وضو بخوابیم، باید قبل از خواب قرآن بخوانیم؛ ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾^۶ خداوند، توبه‌کنندگان و باوضوها و پاکیزه‌ها را دوست دارد.

در آب وضو اسراف نشود

در آب وضو نباید اسراف شود. پیامبر اکرم (صلی الله و علیه و آله) فرمود:

الْوُضُوءَ بِمُدٍّ وَالْغُسْلُ بِصَاعٍ سَيَأْتِي أَقْوَامٌ بَعْدِي يَسْتَقِلُّونَ ذَلِكَ أَوْلَيْكَ عَلَى خِلَافِ سُنَّتِي^۶ آب وضو باید به اندازه ۱۰ سیر (۷۵۰ گرم) باشد. اگر به لیتر بگوییم، باید دوسوم لیتر باشد. آب غسل هم باید در حد سه لیتر باشد. در آینده مسلمانانی خواهند آمد که می‌گویند: این اندازه آب برای وضو یا غسل کم است. آن‌ها مخالف سنت من هستند.

وضوی شادابی داشته باشیم، اما در آب اسراف نکنیم.

آداب وضو

امیرالمؤمنین (علیه السلام) پسری به نام «محمد حنفیه» داشت. چون مادرش «حنفیه» نام دارد، او را به نام مادرش صدا می‌زنند. دوازده - سیزده سالش بود. حضرت امیر (علیه السلام) روزی دست او را گرفت و کنار آب آورد. فرمود: عزیزم! این طوری وضو بگیر: ^۷

^۶ بقره: ۲۲۲.

^۷ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱، ص ۳۴۷.

^۷ کافی (چاپ قدیم)، ج ۳، ص: ۷۰.

مرحله اول: شکرگزاری از نعمت آب

همین که نگاهت به آب افتاد، از نعمت آب تشکر کن، چرا که آب نعمتِ گران‌بهای است و اگر نباشد و یا کم شود، زندگی انسان‌ها مختل می‌گردد.

مرحله دوم: شستن دست‌ها پیش از وضو و خواندن دعا

پسرم! پیش از این‌که وضو بگیری، دست‌هایت را تا مچ بشور و بگو: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَ اجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ؛ خدایا، مرا از پاکیزه‌ها و توبه‌کننده‌ها قرار بده!»

مرحله سوم: شستن صورت و خواندن دعا

پسرم! هنگامی که صورتت را برای وضو می‌شویی، بگو: خدایا، مرا از روسفیدان در قیامت قرار بده و از روسیاهان قرار نده! اللَّهُمَّ بِيضٌ وَجْهِي يَوْمَ تَسْوَدُ فِيهِ الْوُجُوهُ وَ لَا تَسْوَدُ وَجْهِي يَوْمَ تَبْيَضُ فِيهِ الْوُجُوهُ؛ در هر وضو یاد قیامت کردن، اثرات بسیاری دارد. در قیامت انسان‌ها دو دسته‌اند. ﴿وُجُوهُ يَوْمَئِذٍ مُّسْفَرَةٌ * ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ * وَ وُجُوهُ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ * تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ * أُولَئِكَ هُمُ الْكٰفِرَةُ الْفٰجِرَةُ﴾؛ بعضی‌ها صورت‌هایشان سفید و درخشان و خندان و شاداب است. و بعضی صورت‌ها سیاه و ناراحت است.

مرحله چهارم: شستن دست راست و خواندن دعا

پسرم! وقتی دست راست را می‌شویی، بگو: خدایا، کارنامه عملم در قیامت را به دست راستم بده! «اللَّهُمَّ اعْطِنِي كِتَابِي يَمِينِي وَ الْخُلْدَ فِي الْجَنَّةِ بِيَسَارٍ وَ حَاسِبِنِي حِسَابًا يَسِيرًا»

مرحله پنجم: شستن دست چپ و خواندن دعا

پسرم! هنگامی که دست چپت را می‌شویی، بگو: خدایا، کارنامه عملم را به دست چپم بده! «اللَّهُمَّ لَا تُعْطِنِي كِتَابِي بِشِمَالِي وَ لَا مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي وَ لَا تَجْعَلْهَا مَغْلُولَةً اِلَى عُنُقِي وَ اَعُوذُ بِكَ مِنْ مُقَطَّعَاتِ النَّيْرَانِ»، قرآن می‌گوید: روز قیامت آن‌هایی که عملکرد قابل قبولی دارند، فرشته‌ها از جلو می‌آیند و کارنامه‌هایشان را به دست راستشان می‌دهند و آن‌هایی که عملکرد ضعیفی دارند مردود هستند و فرشته‌ها از عقب، یعنی توهین‌آمیز، می‌آیند و کارنامه‌هایشان را در دست چپشان می‌گذارند. قرآن کریم می‌فرماید:

﴿فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ * فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ أَفْرَادًا كِتَابِيهِ * فَهُوَ فِي عَيْشَةٍ رَّاضِيَةٍ * فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ * فُطُوْفُهَا دَانِيَةٌ * كَلُوا وَ اشْرَبُوا هَنِيئًا مَّا أُسْلِفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ * وَ أَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ * فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيهِ * يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ * خَذُوهُ فَعَلَّوْهُ، ثُمَّ الْجَحِيمِ صَلَّوْهُ﴾؛ کسی که کارنامه‌اش دست راستش است، می‌گوید: ای اهل محشر بیایید کارنامه من را بخوانید، در رضایت‌مندی و شادمانی به سر می‌برد، بر بلندای بهشت مستقر می‌شود، میوه‌ها آماده و آویزان گفته می‌شود: بفرمایید میل کنید، این مزد کاری است که در

دنیا وقت داشتید و انجام دادید، اما کسی که کارنامه‌اش دست‌چپش است، می‌گوید: کاش این مایه بدبختی را نمی‌دادند دست من؛ دستگیرش کنید، دستبند به دستش بزنید، بندازیدش در جهنم.

مرحله ششم: کشیدن مسح سر و خواندن دعا

پسرم! وقتی سرت را مسح می‌کشی، بگو: خدایا، سرتاپا مرا غرق در رحمت کن! «اللَّهُمَّ عَشْنِي بِرَحْمَتِكَ وَ بَرَكَاتِكَ وَ عَفْوِكَ»

مرحله هفتم: کشیدن مسح پا و خواندن دعا

و وقتی پاها را مسح می‌کشی، بگو: خدایا، قدم‌هایم را در پل صراط نلرزان! «اللَّهُمَّ ثَبِّتْنِي عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزِلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ وَ اجْعَلْ سَعْيِي فِي مَا يُرْضِيكَ عَنِّي يَا ذَا الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ»

روی جهنم پل باریکی است که هر کس بتواند از آن پل رد شود به بهشت وارد می‌شود؛ موقف سختی است. اگر در هر وضو این احساس به او دست بدهد، تأثیر بسیاری بر زندگی انسان می‌گذارد؛ از همین روست که روایت شده: وضو، کلید نماز، و نماز کلید بهشت است.

موارد تیمم

بعضی از وقت‌ها نمی‌توانیم وضو گرفته و یا غسل کنیم؛ برای مثال، آب نیست یا وقت نیست و یا آب ضرر دارد. در این صورت باید تیمم کنیم.

درباره جزئیات مسئله «تیمم» به رساله‌های عملی مراجع، رجوع کنید.

سازمانه آموزش مجازی مهدویت
استاد اقامه نماز

وقت نماز، لباس نمازگزار و مکان نمازگزار

قسم به «وقت»

علامه طباطبائی (ره) می‌فرماید: خداوند در قرآن به چیزهایی قسم خورده است تا به ما بفهماند این‌ها مهم هستند. بیشترین قسم‌های خدا در قرآن به «وقت» است. معلوم می‌شود گران‌ترین گوهر در این عالم، وقت است. خداوند در قرآن به اجزای وقت: صبح، چاشت، ظهر، عصر، روز و سحر قسم خورده است؛ برای مثال: «وَاللَّيْلِ» و «وَالصُّحَى». همین گوهری که ما به رایگان از دست می‌دهیم. در روایت آمده: هر روز صبح، فرشته‌ای نزد ما می‌آید و می‌گوید: امروز یک روز تازه است؛ مواظب باش آن را مفت از دست ندهی.

وقت نماز

نماز به گونه‌ای طراحی شده است که با وقت آمیخته است. قرآن می‌فرماید: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾؛ نماز، واجبی وقت‌دار است، تا نمازگزار قدر آن وقت را بداند. روایت شده: «الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً»^{۱۰} دنیا ساعتی بیش نیست؛ آن را در مسیر طاعت خدا به کار ببرد.

نماز پیش از وقت باطل است؛ اول وقت بهترین است و با تأخیر، ثوابش کم می‌شود؛ البته پیش از وقت نماز خواندن، گناه دارد؛ هر چند ما در نماز یا شکر خدا را می‌گوییم یا خدا را ستایش می‌کنیم و یا از خدا چیزی می‌خواهیم؛ از همین جا به دست می‌آید که پدیده وقت، اهمیت فراوانی دارد.

پیام اوقات نماز

«وقت» برای نمازگزار، دست‌کم دو پیام دارد؛ پیام اولش برنامه‌ریزی است. مسلمان‌ها! بی‌نظم نباشید، بی‌انضباط نباشید و برای همه نیازهایتان برنامه‌ریزی کنید.

سفارش امام هفتم (علیه السلام) به تقسیم اوقات زندگی

امام کاظم (علیه السلام) فرمودند:

وقت خودتان را به چهار بخش تقسیم کنید: قسمتی برای خدا، قسمتی برای کار، قسمتی برای دید و بازدید و رفت‌وآمد با افراد مطمئن و قسمتی هم برای تفریحات حلال و سالم.^{۱۱}

پیام مهم وقت نماز، برنامه‌ریزی است. یهودی‌ها و مسیحی‌ها در طی این هزار و چند صد سال، فهمیدند مسلمان‌ها برنامه دارند.

علل پیشرفت علم نجوم در بین مسلمانان

چرا علم نجوم در بین مسلمان‌ها پیشرفت پرشتابی داشت؟ به جهت دو مسئله فقهی؛ یکی وقت نماز و دیگری قبله نماز. از آن جا که وقت برای مسلمان‌ها مهم بود، شبانه‌روز را به چند ساعت و دقیقه تقسیم کردند.

^۹. نساء: ۱۰۲.

^{۱۰}. مصباح الشریعه، ص ۲۳.

^{۱۱}. بحارالانوار (چاپ بیروت)، ج ۷۵، ص ۳۲۱.

پیام دوم وقت نماز، مسئله توجه به آیات الهی است. «وقت» با آیات الهی ای چون: خورشید، ماه، روز، شب، طلوع و غروب ترکیب شده است. متأسفانه از وقتی که رادیو و تلویزیون در کانون توجه قرار گرفتند، نمازگزاران هیچ توجهی به زیبایی‌های آیات الهی ندارند. اسلام خواسته هر روز چند بار مردم به طبیعت، آسمان، خورشید و به طلوع و غروب نگاه کنند.

وقت نماز صبح

آغاز وقت نماز صبح فجر صادق است. «فجر» یعنی سپیده و «صادق» یعنی راستگو. معنایش این است که سپیده کاذبی نیز وجود دارد. حدود بیست دقیقه پیش از اذان صبح، روشنائی عمودی در سمت مشرق پدیدار می‌شود. آن هم خیلی زیباست، ولی هنوز وقت نماز صبح نرسیده است. شب‌زنده‌داران در آن وقت نماز شب می‌خوانند. بعد از سپیده کاذب، سپیدی افقی، پهنه افق را پر می‌کند. اصلاً تماشا نمی‌کنیم، چون همه ما در آن هنگام خواب هستیم. اسلام می‌گوید: از خواب برخیزید و این شگفتی‌های هستی را نظاره کنید و ببینید این ستاره‌ها و سیاره‌ها با چه نظمی حرکت می‌کنند. درباره این موضوعات تفکر و تأمل کنید که: سازنده کیست؟ طراح کیست؟ نقاش کیست؟ ما در این میان چه کاره هستیم؟

وقت نماز ظهر

وقت نماز ظهر، تمام شدن سایه خورشید است. در مناطقی مثل منطقه‌ای که ما هستیم، سایه شاخص به کمترین حدش می‌رسد، ولی هیچ‌گاه تمام نمی‌شود. بچه‌های ما باید این پدیده را ببینند. از طرف خورشید نوری بر شاخص می‌تابد و در این طرف شاخص، سایه ایجاد می‌شود که اوایل صبح سایه طولانی است. سپس به تدریج کم می‌شود و به کمترین حدش می‌رسد؛ آن‌گاه سایه طرف دیگر شاخص می‌رود. در این هنگام، وقت نماز ظهر رسیده است. نگاه کنید چه نظم و دقتی در حرکت زمین و خورشید برقرار است.

اکنون دانشمندان پیش‌گویی می‌کنند که نود سال دیگر - مثلاً - در چه روز و در چه دقیقه و در چه ثانیه‌ای سال تحویل خواهد بود. این نظم، حاکم بر هستی است. نمازگزار باید به غروب آفتاب، مغرب، نصف شب و... توجه کند.

اهمیت وقت نماز و هلال ماه نزد معصومان (علیهم السلام)

امامان ما به وقت نماز، خیلی حساس بودند. مردم ما فقط به هلال ماه رمضان حساس هستند، اما ائمه (علیهم السلام) به هلال هر دوازده ماه سال، حساس بودند. ایشان حتی دعا‌های فراوانی را در این زمینه به ما آموزش دادند. برای مثال، ایشان دعا‌هایی درباره دیدن هلال ماه، انشا فرمودند و ما را به خواندن آن سفارش کردند.

نماز آیات

یکی از نمازهایی که واجب است، نماز آیات است. ماه، خورشید، باد، رگبار و طوفان و... آیات خدا هستند؛ البته در زمان جاهلیت مردم فکر می‌پنداشتند این‌ها خدایان هستند. وقتی حوادثی مثل کسوف و خسوف پیش بیاید، وضو بگیرید و در پیشگاه آفریدگار ماه و خورشید، نه در پیشگاه خود خورشید، به نماز بایستید.

مکان نمازگزار

یکی دیگر از مقدمات نماز، توجه به مکان است. مکان نمازگزار باید دارای شرایطی باشد. مهم‌ترین شرط مکان نمازگزار این است که مباح باشد؛ یعنی غصبی نباشد؛ به عبارت دیگر، حقوق مردم و نارضایتی مردم در آن نباشد. مکان اقامه نماز نباید شیبدار باشد، نباید پستی و بلندی داشته باشد، نباید سقفش کوتاه باشد، سقفش باید به اندازه‌ای باشد که نمازگزار بتواند بایستد و آرام باشد. نباید روی تشکی باشد که ابرش زیاد است و نمازگزار نمی‌تواند روی آن قرار بگیرد و یا در قطار، هواپیما، ماشین و... (مگر در اوقات استثنایی) نمی‌توان نماز خواند، چون یکی از ارکان نماز، نیت و تمرکز است و این‌ها تمرکز را از بین می‌برد.

لباس نمازگزار

لباس نماز نباید غصبی باشد؛ حتی اگر نخ دکمه نمازگزار غصبی باشد، نماز او باطل است. کسی که به حقوق مردم توجه ندارد، کسی که غش در معامله می‌کند، کسی که در معامله دروغ می‌گوید و کسی که می‌داند معامله‌اش از نظر شرعی غلط است و در آن پول تصرف می‌کند، چگونه نماز قابل قبول باشد؟! لباس نمازگزار باید پاک و تمیز بوده و تا جایی که امکان دارد، رنگ آن سفید باشد. دکمه‌هایش بسته و مرتب باشد. این‌ها از آداب نماز است.

سفارش به لباسی مخصوص

امامان (علیهم السلام) می‌فرمودند: سعی کنید لباس مخصوصی برای نماز داشته باشید و وصیت کنید آن را جزء گفتن قرار بدهند.^{۱۲} در آن دنیا، لباس نمازگزار به کارتان می‌آید. امروزه بانوان و دختران کشورمان چادر نماز دارند؛ اما پسران و مردان لباس مخصوص نماز ندارند. خوشا به حال کسی که پیراهن و لباسی را برای این امر طراحی می‌کند، مدل‌سازان لباس می‌توانند به این کار مبادرت بکنند و هر کس از آن لباس استفاده کند، آن‌ها در ثوابش شریک هستند. این‌ها از رهنمودهای امامان ماست. بهتر است رنگ این لباس خاص سفید و دوخت آن جذاب و دل‌پسند باشد. انسان‌سازی نماز، در همین‌جا جلوه‌گر می‌شود.

^{۱۲}. قاموس قرآن، ج ۳، ص ۱۹۶.